

Rokan Antti vastaan globalisaatio

ULLA VIERTOLA

Teoksensa johdannossa Pauli Kettunen esittää, että globalisaatiosta puhutaan usein ”meidän uutena haasteenamme”. ”Meillä” viitataan kansalliseen kokonaisuuteen, vaikka saman tien saatetaan väittää, että globalisaation myötä tällaiset kokonaisuudet ovat häviämässä. Kettusen sanat synnyttävät mielikuvan globalisaatiosta deterministisenä ilmiönä, joka tulee meille jostakin muualta ja uhkaa hävittää meidät. Kun suomalainen yhteiskunta esitetään globalisoinnin passiivisena kohteena, vastaus ”meidän uuteen haasteeseemme” näyttäytyy kahtena vaihtoehtona. Meidän olisi joko torjuttava globalisaatio tai osallistuttava sen kansallisia kokonaisuuksia hävittävään projektiin eli hävitettävä itse itseimme.

Teoksessaan Kettunen tar-

kastelee sitä, miten globalisaatio muovaa nationalismia, kun globaali talouskilpailu vahvistuu politiikan sisältöjä sanelevana tavoitteena ja pakkona. Luki-joilta tuskin on jäänyt huomaamatta, että erityisesti kansainvälisestä kilpailukyvyistä vuosien mittaan käytyyn keskusteluun on liittynyt tietty sävy politiikan ja talouden vaikuttajien lausunnoissa. Julkisessa puheessa globalisaatio esitetään uhkana, jonkinlaisena deterministisenä voimana, jonka edessä kaiken entisen on muututtava ja alistuttava. Kun globalisaatiolle alistetaksii määrittyvät myös kansallinen politiikka ja demokratia, syntyy kysymys siitä, kuka tai ketkä silloin alistuvat?

Nationalistinen ”me” perustuu mielikuvaan lujasta kansallisesta yhteisyydestä, jonka poh-

Pauli Kettunen
Globalisaatio ja kansallinen
me. Kansallisen katseen
historiallinen kritiikki
Vastapaino, 2008

jana on jonkinlainen historiallinen, kulttuurinen ja/tai geneettinen ainutlaatuisuus. Suomalaisuuden nationalistinen kuvaus ei kuitenkaan ruohonjuuritasolta katsottuna vaikuta kovin yhtenäiseltä tai aidolta. Demokradiassa puolestaan on kysymys erilaisten yhteiskunnallisten pyrkimysten jatkuvasta kamppailusta ja neuvotteluista kulttuurin, politiikan ja talouden alueilla. Ketkä siis ovat se kansallinen ”me”, joka Suomen rajoilla kohtaa globalisaation ja tekee siitä tietyillä ominaisuuksilla varustetun, enimmäkseen uhkaavan ilmiön?

Kettunen perustelee teoksessaan johtopäätöstä, jonka mukaan kansallisesti rajoittuneet globalisaation käsittelemisen tavat vahvistavat taloudellisen kilpailukyvyn merkitystä poliittista päätöksentekoa määrittävänä tavoitteena ja pakkona. Tällainen kansallinen katse ja globaali talouskilpailu yhdessä muodostavat itseään vahvistavan kehän, joka vie tilaa politiikalta ja demokratialta. Kettunen tarkastelee Suomen yhteiskunnallista ja poliittista historiaa aina suurruhtinaskunta-aikoihin asti, kun hän etsii globalisaatiokeskustelun takana vaikuttavia kansallisia malleja. Lukija saa vahvistusta kriittisiin arvioihin siitä, että globalisaatio ei olisikaan jotakin ainutlaatuisen uutta, joka tuoreena voimana ravistelee entisiä, eristäytyneinä eläneitä valtioita ja yhteiskuntia.

Nationalismi ammentaa voimaa historiasta, joten se ei voi täysin unohtaa myyteistä rakennettua menneisyyttä. Kuitenkin nykyisyys ja kuviteltu tulevaisuus asettavat mittavia uudelleenjärjestelyn tarpeita. Kettusen mukaan menneeseen aikaan ja historiaan sisällytetään sellaisia piirteitä, joista pitäisi luopua: tulevaisuudesta selviytyäksemme ”meidän” olisi vapauduttava vanhoista ajattelu- ja toimintamalleista. Toisaalta menneisyydeltä edellytetään pysyvyyttä torjumaan hetkellisen ja häviävän tuottamaa turvattuutta. Arvoitukseksi jää, mikä sitten voisi olla pysyvää, jos ajatteluja toimintamallit perusteellises-

ti muuttuvat. Pysyväksi hahmotuu kuviteltu kansallinen mentaliteetti, Rokan Antin haamu, jota mikään globalisaatio ei kykene alistamaan. Kansakunnan muisti ja kulttuurinen perimä näyttäytyvät yhtä aikaa sekä globalisaation haasteisiin vastaamisen esteenä että voimavarana.

Yhteisyyden painottaminen on eräs globalisaation kansallisen käsittelemisen tapa. Kansakunnaksi kasvatettujen suomalaisten oletetaan vastaavan yhteen ääneen myös globalisaation haasteeseen. Kun tuon äänen tulkitsijoina esiintyvät talouden toimijat, panostus kansainväliseen kilpailukykyyn näyttäytyy koko kansan ilmaisemana tahtona. Yhteisyyttä rakentavien vanhojen traditioiden ja traumojen perustalle laskettu suomalaisuus on tietoisuutta jostakin ulkopuolisesta uhkaajasta. Vanhan kaavan mukaan tämän uhkatekijän taltuttaminen on uhrautuvaa mielenlaatua edellyttävä kansallinen projekti. Kansaa patistetaan konsensukseen, mutta Kettusen sanoin konsensus liittyy taisteluun siitä, kenellä on oikeus puhua kansan nimissä ja siten määritellä kansa. Globalisaatioretoriikan kritiikittömän vastaanoton sijasta on syytä miettiä, minkä tahon näkökulmasta kansainvälisen kilpailukyvyn asettamat haasteet määritellään. Noihin määrittelyihin sisältyy piirteitä, jotka kaikkivaltiaan maailmantalouden termin esitettyinä kadottavat näkyvistä inhimillisen toimijan osallisuuden. Kettusen avaamasta näkökulmasta

on mahdollista kiinnittää huomiota siihen, että politiikka ja talous ovat ihmisen tuottaman sosiaalisen maailman sisältöjä. Sellaisina niiden olemukseen ei kuulu ”luonnollinen” determinismi, vaan ne ovat eri aikakausina jatkuvasti muovautuvia ja alttiita eri intressien konflikteille ja kompromisseille.

Modernin aikakaudella yksi ja yhteinen kansallinen ”me” koostuu itsemääräytyvistä, individualistisista yksilöistä. Tähän individualismin paradoksiin sisältyy mahdollisuus immanenttiin kritiikkiin, kun yksilön vapaus ja itsenäisyys esitetään julkisessa keskustelussa nykyaikaisen yhteiskunnan perimmäisenä arvona. Kun yksilönvapautta toisaalta arvotetaan kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta, kansalaisella ei enää olekaan oikeutta toteuttaa omaa tahtoaan tai omia tarpeitaan. Moderni hyvinvointivaltioprojekti muuttuu kilpailuvaltioprojektiksi, jossa retorinen oikeus yksilöllisyyteen ja yksilönvapauteen muuttuu velvollisuudeksi suorittaa kilpailukyvyn kannalta juuri oikeaa kansalaisuutta. Kansallinen ”me” vastaa globaalin maailmantalouden haasteeseen manaamalla esiin talvisodan henkeä. Tavoitteena ei kuitenkaan ole edes torjuntavoitto, vaan hallittu valloitetuksi tuleminen. Keitä sitten ovat uudet vallanpitäjät – ovatko he meitä vai muita, vai konsensuksen hengessä molempia, demokraattisen päätöksenteon ulkopuolella itse itsensä virkaansa valinneita?